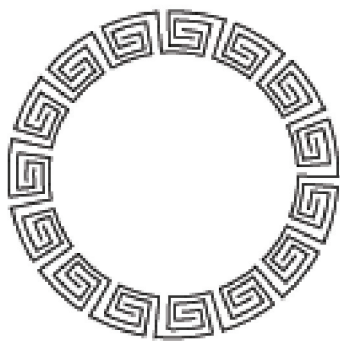

Xenophon, Om Ridekunsten af Rasmus Gottschalck

"Ingenting udover det rimelige er behageligt, hverken for en hest eller et menneske" (Xen.Eq. 10.14)

Xenophon (ca. 425 – 355 f.v.t) forfattede på et formentligt sent tidspunkt i sit liv efter en omtumlede tilværelse og et alsidigt forfatterskabsvirksomhed en lille monografi med titlen *Om Ridekunsten*. Heri forklarer han, hvordan man erhverver sig en god og sund hest, og hvordan man træner sig selv og hesten til den krigstjeneste i rytteriet, som det athenske aristokrati var forpligtet til at varetage. Værket er en omhyggelig og veldisponeret vejledning i omgangen med heste og ridningens grundlæggende principper og afspejler tydeligt Xenophons store erfaring med og interesse for emnet. Hvad der mange steder i hans øvrige forfatterskab blot er blevet bemærket eller flygtigt nævnt er her blevet genstand for et selvstændigt værk. Efter al sandsynlighed skal *Om Ridekunsten* betragtes som en efterfølger til hans tidligere værk *Hipparken*, som beskriver de pligter, der var forbundet med den ansvarsfulde post som leder af det athenske kavaleri. Men medens *Hipparken* henvender sig til den professionelle rytteranfører, er *Om Ridekunsten* henvendt til den menige rytter i kavaleriet. De to skrifter udgør sammen med værket *Om hundejagt* Xenophons såkaldt tekniske skrifter.

Hensigten med *Om Ridekunsten* forklarer Xenophon tydeligt i indledningen til sit værk. Som erfaren rytter vil han gerne forklare sine yngre venner, hvordan de helt korrekt (ὀρθότατα) omgås heste. Disse yngre venner skal efter alt at dømme forstås som yngre mænd fra det athenske aristokrati, som Xenophon selv tilhørte. Det var fra aristokratiet, man traditionelt rekrutterede ryttere til kavaleriet, da det kun var velbemidlede borgere fra de øverste samfundsklasser, der kunne overkomme den enorme udgift at købe en hest og efterfølgende sørge for dens pasning og træning, hvilket både krævede en ordentlig stald med de rette omgivelser samt adskillige ansatte. Dette var en så bekostelig affære, at heller ikke alle aristokrater kunne overkomme den. Da det athenske rytteri formentligt under Perikles blev omstruktureret og forøget til at omfatte 1000 ryttere, blev alle derfor ved indrulleringen tilbudt et lån eller *katastasis* på 1000 drachmer til erhvervelse og pleje af en hest. Derudover blev hver rytter i løbet af tjenesten tildelt en dagsløn eller *sitos* på én drachmer til erhvervelse af hestefoder. Men resten var stort set rytterens eget ansvar. *Om Ridekunsten* er ment som en hjælp og vejledning til yngre ryttere i denne ikke helt ukomplicerede situation og gennemgår omhyggeligt grundprincipperne i omgangen med og træningen af en hest til krigsbrug – lige fra hestens udseende til dens udrustning.

Om Ridekunsten falder overordnet i to dele. Den første del (kap. 1-6) beskriver nogle vigtige praktiske forudsætninger, som en god rytter skal sørge for at opfylde. Den første forudsætning er at kunne erhverve sig en krigsøget hest. Derfor handler værkets første kapitler om, hvordan man undgår at blive snydt (sic), når man køber en hest. Hvis man ønsker at erhverve sig en ung, utæmmet hest, er man nødt til at kunne vurdere dens kropsbygning: σῶμα, eftersom hesten ikke afslører sin karakter: ψυχή, før den er redet til. Af den grund gennemgår det indledende kapitel hele hestens kropsbygning for omhyggeligt at forklare rytteren alt, hvad han skal lægge mærke til ved køb af en utilredet unghest, medens det efterfølgende kapitel tilføjer, hvordan rytteren skal forholde sig til dens opdragelse. For det tilfælde, at rytteren i stedet ønsker at erhverve sig en hest, der allerede er tilredet, gennemgås i kapitel tre alt, hvad man skal kontrollere for at sikre sig, at en hest har de nødvendige fysiske og psykiske egenskaber til at kunne bruges i krig. Den skal kunne udføre en lang række krævende øvelser og må ikke på nogen måde være utilregnelig.

Når rytteren har købt sig en hest, er den næste forudsætning at kunne sørge for dens rette pleje og pasning. Kapitel fire beskriver en god stalds beliggenhed og indretning, der ikke mindst skal tage hensyn til hestens hove,

Xenophon, Om Ridekunsten af Rasmus Gottschalck

---

medens kapitel fem og seks detaljeret forklarer alt, hvad rytterens hestepasser skal huske i sin daglige omgang med hesten.

Den sidste del af værket (kap. 7-12) handler om selve ridningen. Her forklarer de første to kapitler, hvordan rytteren træner hesten til krigsbrug. Først beskrives nogle af ridningens grundprincipper, såsom korrekt opsidning og sæde - dvs. hvordan rytteren skal sidde på hesten - samt hurtige temposkift og sving, der ofte vil forekomme i en krigssituation. Dernæst beskrives en række mere avancerede rideøvelser, som en krigshest skal kunne klare, og forskellige former for kamptræning anbefales. I niende kapitel tilføjes, med hvilke forbehold man skal træne en fyrig og en sløv hest, da begge dele kan give problemer i en krigssituation. Kapitel ti og elleve handler om, hvordan rytteren får sin hest til at præsentere sig flot, først hvordan man ved særlige lejligheder kan få sin krigshest til at gøre et ekstra imponerende indtryk og efterfølgende, hvordan man får en af de sjældne paradeheste til at udføre den mest fantastiske øvelse, en hest kan udføre. I kapitel tolv følger afslutningsvis en beskrivelse af en anbefalelsesværdig krigsudrustning.

Værkets første del understreger således den store betydning af dels at være opmærksom på alle tænkelige detaljer i forbindelse med erhvervelsen af en hest til krigsbrug, dels at være omhyggelig med hele den praktiske omgang med hesten i det daglige, medens den sidste del koncentrerer sig om i alle henseender at give rytteren den bedst mulige træning, både militært og civil.

Om Ridekunsten efterlader ingen tvivl om, at Xenophon havde et grundigt og formentligt livslangt kendskab til heste og ridning. Det vidner værkets detaljerighed i stort set alle grundlæggende aspekter af ridningen alt for tydeligt om. Men ved nærmere eftersyn afslører værket også, at det formentligt ikke bare var almindelig fascination af rideemnet, som motiverede Xenophon til at forfatte et helt værk om ridekunst, men snarere en særlig forståelse af hestens natur. Interessen for hestens natur mærkes ganske tydeligt i værket igennem og afspejles eksempelvis i den forholdsvis hyppige brug af ordene φύσις og πέφυκα i hans beskrivelser af, hvordan en hest plejer at opføre sig. Men der er også en dybereliggende pointe i Xenophons hesteforståelse, og det får læseren faktisk et fingerpeg om allerede i værkets indledning. Her skelnes der nemlig mellem hestens σῶμα og ψυχή. Denne dichotomi er bemærkelsesværdig, eftersom den jo umiddelbart associerer til mennesket. Dermed antydes også helt fra begyndelsen en fundamental pointe i Xenophons syn på heste og et grundlæggende motiv, som resten af værket uddyber yderligere.

Det indledende kapitel er en meget omhyggelig beskrivelse af hele hestens kropsbygning og alt, hvad rytteren skal lægge mærke til for at kunne erhverve sig en ung hest med de fysisk bedste betingelser. Dermed bliver beskrivelsen også en karakteristik af hestens ideelle udseende. Ligesom grækerne interesserede sig for menneskets udseende og opstillede idealer for den menneskelige kropsbygning, beskriver Xenophon her hestekroppens ideelle fysik. Både hestens og menneskets fysiske ydeevne er jo i høj grad bestemt af kropsbygningen, og ligesom et menneske vil en velproportioneret (σῦμμετρος) hest blive mere sikker i hele sin fysiske udfoldelse. Det var derfor særdeles vigtigt for en rytter at erhverve sig en hest med den rette kropsbygning. Det er iøvrigt bemærkelsesværdigt, at Xenophon i sin beskrivelse af hesten bruger samme ord for udseende: εἶδος, som Platon bruger om sine såkaldte idéer eller evigtgyldige former. Det er muligt, at der er tale om et tilfældigt ordsammenfald, men det er i hvert fald påfaldende, at han vælger netop dette ord til sin beskrivelse af hestens udseende. Måske kan man – med lidt god vilje - se det indledende kapitel som et praktisk udtryk for hestens ἀρετή.

Har man først erhvervet sig en smuk hest med den ideelle fysik, er man dernæst nødt til at fremelske de rette egenskaber hos den. Hos Xenophon sker det – ligesom med et menneske - igennem opdragelsen. Værkets

Xenophon, Om Ridekunsten af Rasmus Gottschalck

---

andet kapitel beskriver derfor, hvordan rytteren skal forholde sig til den unge hests grundlæggende opdragelse og uddannelse, dvs. tæmningen og tilridningen, og Xenophon får dermed lejlighed til at strejfe et af sit forfatterskabs vigtigste temaer, nemlig παιδεία. Det indledende kapitel antydede, at hesten og mennesket havde en lignende natur, og denne lighed bekræftes nu af Xenophons syn på opdragelsen af den unge hest:

"Hvis man deler min mening om hesteopdragelse, overlader man naturligvis sin unge hest til en anden. Man skal gøre med sin unge hest præcis som når man sender sin dreng i lære, dvs. skrive en kontrakt indeholdende de ting, der skal læres i løbet af læretiden." (Xen. Eq. 2.2)

Ligesom man sender sin dreng i lære, skal man overlade sin unge hest til en beridder, der skal tage sig af hestens opdragelse. Men inden da skal en hestepasser have sørget for, at hesten er tam og glad for mennesker: φιλόανθρωπος – ligesom man giver sin dreng en grundlæggende børneopdragelse, inden han bliver sendt i skole!

Hvis en rytter i stedet købte en hest, der allerede var tilredet, skulle han naturligvis kontrollere, om hesten havde en natur og en opdragelse, der gjorde den velegnet til krigsbrug. En ideel hest skulle kunne overkomme fysisk krævende udfordringer og psykisk have de rette egenskaber. Dette ideal er yderst velkendt fra Xenophons øvrige forfatterskab, og alle Xenophons menneskelige helte er netop eksempler på den idelle kombination af legeme og sjæl, Agesilaos, Kyros og Sokrates for at nævne nogle af de mest iøjnefaldende forbilleder. I *Om Ridekunsten* er dette ideal fuldstændig det samme, her er det bare ikke et menneske, men derimod en hest, som skal være i besiddelse af de rette ἀρεταί og kunne overkomme vanskelige ἔργα. Vigtigheden af dette hensyn er da heller ikke til at misforstå. En hest med skavanker kunne koste både rytter og hest livet.

Der findes flere andre eksempler på, hvordan Xenophon i *Om Ridekunsten* har erstattet mennesket med en hest. I kapitel ni kontrasteres to hestetyper, den fyrige og den sløve hest. Flere steder i sit forfatterskab gør Xenophon præcis det samme, blot med mennesker. Han kontrasterer indbyrdes modsatte personer. Men denne interesse for karakterer begrænser sig altså ikke til kun at omfatte mennesketyper. I *Om Ridekunsten* er det blevet til to hestetyper.

Denne understregning af ligheden mellem hestens og menneskets natur danner nu grundlag for en anden vigtig pointe i værket, der i særlig grad påkalder sig opmærksomhed i værkets sidste del, nemlig forholdet mellem rytter og hest. At der lægges vægt på dette kan naturligvis heller ikke undre, eftersom rytter og hest jo skulle risikere livet sammen og derfor gerne skulle være hinanden til gensidig hjælp og redning. Men sandsynligvis er det dog et andet aspekt af forholdet, som har optaget Xenophon allermest. En ridehest er nemlig frataget sin frihed, underordnet rytteren og skal i alle henseender adlyde ham. Det er rytterens opgave, at få hesten til at acceptere dette underordningsforhold og glæde sig over at blive redet på. Præcis som en husherre skal få sine arbejdere til at trives ved det hårde arbejde, en general skal få sine soldater til kæmpe energisk, en konge skal få sit folk til at underkaste sig begejstret. Enhver leder skal få sine underordnede til at adlyde med glæde. Det er et særdeles velkendt tema fra Xenophons øvrige forfatterskab. Spørgsmålet om τὸ ἀρχεῖν, det at lede eller herske over andre, belyses fra forskellige synsvinkler i stort set alle Xenophons værker, og *Om Ridekunsten* er ingen undtagelse, tværtimod. Rytteren er nemlig hestens leder og skal også grundlæggende bære sig ad som en hvilken som helst anden af Xenophons ledere, til eksempel straffe og belønne efter fortjeneste:

"den bedste metode for at få hesten til at forstå, hvad den skal og ikke skal, det er at rose den, når den adlyder, og straffe den, når den ikke vil adlyde. Og det gælder kort sagt for hele ridekunsten. Den vil nemlig hellere tage bidslet, hvis den bagefter får en belønning."

Xenophon, Om Ridekunsten af Rasmus Gottschalck

Og den vil springe over grøfter og løfte sig i vejret og gøre, hvad det skal være, hvis bare den på forhånd ved, at når den har gjort alt, hvad den har fået besked på, får den et hvil". (Xen. Eq. 8.13)

"Desuden opdrager landbruget også én til at lede andre. For når man går mod fjenden, må man have folk med sig, og arbejdet med jorden kræver også folk. En god landmand skal altså sørge for at gøre sine arbejdere ivrige og få dem til at adlyde frivilligt. Og den der leder en hær mod fjenden, skal bestræbe sig på præcis det samme ved at belønne dem, der handler som som gode mænd, og straffe de u lydige". (Xen. Oik. 5.14)

Xenophons verden er et meritokrati, hvor man belønnes og straffes efter fortjeneste. Det gælder på alle samfundets niveauer, i landbruget, ved hoffet, i hæren. Men det er af altafgørende betydning, at en leder får sine underordnede til at adlyde af egen vilje, og her er ros og straf ikke nok. Der må nødvendigvis også være et godt forhold imellem leder og underordnede, også mellem rytter og hest. Xenophon understreger tydeligt den respekt, mildhed og tålmodighed, som man skal omgås hesten med, og som skal bidrage til en indbyrdes forståelse, en slags venskab og loyalitet mellem rytter og hest på samme måde som en hvilken som helst anden af Xenophons ledere skal vinde sine undersåtters tillid. Men samtidig skal lederen nyde sine undersåtters urokkelige respekt og være ønsket som leder af folk, der skal adlyde ham frivilligt. Vigtigheden af denne frivillighed understreges lige så tydeligt i *Om Ridekunsten* som i resten af forfatterskabet:

"For som Simon siger, det som en best tvinges til at gøre, det forstår den ikke, og det er ikke spor kønnere at se på, end hvis man pisker og slår en danser for at tvinger ham til at danse. Enhver, der udsættes for sådan en behandling, vil jo gøre et alt andet end kønt indtryk, uanset om det er en best eller et menneske. Nej, rytteren skal få hesten til af egen vilje at demonstrere alle de flotteste og fineste øvelser." (Xen. Eq. 11.6)

"Og ved nærmere eftertanke forekommer det mig i alle henseender, at den bedste metode for at folk til at adlyde, det er at rose den, der adlyder, og vise vedkommende respekt, medens den, der ikke adlyder, skal vises despekt og straffes."

"Det er vejen for at få folk til at adlyde af tvang, min søn, men der findes en kortere vej, nemlig den at få folk til at adlyde frivilligt, som er langt bedre... (Xen. Kyr. I. VI. 21)

"Men ved gud, dette kan man ikke lære ved at se eller høre noget en enkelt gang, dertil kræves efter min mening både opdragelse, den rette natur og, allervigtigst, noget guddommeligt. Dette er nemlig slet ikke noget fuldstændig menneskeligt, men derimod guddommeligt, altså det at lede andre, som frivilligt adlyder én. Den evne er tydeligvis givet til dem, der faktisk er blevet indviet i fornuftens mysterier. Men det at herske som en tyrann over folk, der adlyder mod deres vilje, det liv har guderne tilsyneladende givet til dem, som de regner for værdige til at leve et liv ligesom Tantalos, der siges at tilbringe sit liv i Hades i evig frygt for at dø igen" (Xen. Oik. XXI.12)

Det lille værk *Om Ridekunsten* er ikke så isoleret i Xenophons forfatterskab, som det meget fagspecifikke og tekniske emne ellers umiddelbart giver indtryk af, tværtimod. Xenophon kan nemlig applicere stort set alle sine traditionelle temaer på værkets emne. Hesten har på mange måder samme natur som et menneske og skal derfor også behandles derefter, når man omgås den. Af samme grund er en rytter nødt til at tage visse hensyn, når han skal ride på den. Da dette er de samme hensyn som en hvilken som helst af Xenophons ledere skal tage til sine underordnede, afspejler det lille værk ikke blot Xenophons menneskesyn, men også den universale ledermetode og

Xenophon, Om Ridekunsten af Rasmus Gottschalck

---

herskerideologi, der gennemstrømmer hele det xenophontiske forfatterskab. Det er langt fra kun Xenophon som soldat, læseren præsenteres for i dette værk, det er i mindst lige så høj grad Xenophon som pædagog, psykolog og leder. *Om Ridekunsten* bliver dermed rent faktisk en udmærket eksponent for den grundlæggende tankegang i Xenophons forfatterskab.

Om Ridekunsten er idag den tidligst eksisterende vejledning i brugen af rideheste. Men det gør den langt fra umoderne. Enhver nulevende med eller uden viden om emnet vil let kunne nikke genkendende til mange af Xenophons synspunkter om heste, ikke mindst hans understregning af, hvor meget menneskets og hestens natur ligner hinanden. *Om Ridekunsten* indeholder så mange evigtgyldige sandheder, som karakteriserer et sandt mesterværk, og oversættelsen heraf har forhåbentligt ydet den blot nogen retfærdighed herefter. God læselyst i det elektroniske tidsskrift *Aigis nr 4.2!*

Rasmus Gottschalck